

Våra referenser: Mia Ahlgren och Ester Hedberg Dyslexiförbundet
Kontakt: mia.ahlgren@funktionsratt.se

Datum: 2021-03-11

Synpunkter till Myndigheten för press, radio och tv Tillgängliga medier inför nya beslut 2021

Funktionsrätt Sverige

Funktionsrätt Sverige är en samarbetsorganisation för 46 funktionsrättsförbund som tillsammans representerar cirka 400 000 medlemmar. Vårt arbete grundar sig på mänskliga rättigheter när vi driver medlemmarnas funktionsrätt - rätten att fungera i samhällslivets alla delar på lika villkor. Vårt mål är ett samhälle för alla. I detta dokument har vi även samverkat med vårt medlemsförbund Dyslexiförbundet som är aktiva och representerar oss i standardisering.

Sammanfattning

Myndigheten för press, radio och tv, MPRT, ska fatta beslut om nya krav på tillgänglighet som ska gälla från och med 1 juli 2021. Myndigheten har bett om synpunkter på en rapport som beställts av företaget Funka och förbereder möten med intressenter innan beslut preliminärt fattas i maj¹.

Funktionsrätt Sverige har arbetat länge internationellt med tillgängliga medier. I andra länder har vi sett att ökade lagkrav på tillgänglighet har påverkat utbudet med teknikutveckling och kraftigt minskade kostnader. När kraven ökar även inom EU, kan vi förvänta oss en liknande utveckling även här och vi ser tendenser redan kopplat till video på webbplatser. Det finns emellertid en stor risk att kvaliteten påverkas när priser ska pressas. Vi har också tidigare lyft att fler andra länder har forskning och nätverk med olika intressenter. Avsaknaden av samverkan kring utveckling av riktlinjer och tekniker i Sverige är en stor riskfaktor. Vi ser också behov av en öppen och transparent dialog. Vår ambition är att komplettera bilden som framkommer i rapporten.

Vår utgångspunkt är, som vi alltid har hävdat, att personer med behov av tillgänglighetstjänster ska ha tillgång på lika villkor oavsett plattform. Det är viktigt att se till mer än kvantitativa mått.

Vi hänvisar också till våra olika remissyttranden i frågorna som rör tillgängliga medier och betonar att det finns en stark utveckling kring kognitiv digital tillgänglighet som vi tolkar det kan tolkas in i nya formuleringar i direktivet för audiovisuella medietjänster.

---

¹ <https://www.mprt.se/om-oss/aktuella-uppdrag/nya-tillganglighetskrav-for-tv/>

Synpunkter på rapport från Funka

MPRT har gett företaget Funka i uppdrag att kartlägga olika tillgänglighetstekniker och tekniska lösningar som används, samt kartlägga hur kravställandet ser ut i andra länder. Rapporten säger sig avhandla tekniker för tillgänglighet till tv-tjänster som används i nuläget, med huvudsakligt fokus på den svenska marknaden. Den andra delen handlar om regelverk och genomförande i Norge, Finland, Irland och Spanien.

Självklart är kanaler som har mestadels förinspelat innehåll, på ett annat språk än svenska, undertexter. För de som har översättning i form av undertexter blir förstås kravet på uppläst text extra viktigt.

Vilken tid innehåll med teckenspråkstolkning av innehåll sänds spelar roll. Flera kanaler sänder samtidigt tidigt på morgonen. Oklart huruvida det är tillgängligt ondemand och hur man i så fall hittar det.

Under 2020 släckte Comhem sina analoga sändningar, plötsligt slapp alla hushåll en extra avgift för digital mottagning och troligen har de därmed behövt investera i ny utrustning. Har de påverkat förutsättningarna för tillgänglighetstjänster? I texten nämns EPG:er som ingår i tillgänglighetsdirektivet, vem har tittat närmare på vad som krävs för att hitta innehåll som är textat, uppläst eller tolkat?

Utmaningarna att hitta tillgängligt innehåll saknas

Många som behöver tillgängliga sändningar missar dem eftersom de inte vet ATT de finns, NÄR de sänds eller VAR de går att hitta. Många med egna funktionsnedsättningar efterlyser en sammanställning över tillgängliga program, uppdelat på olika tjänster. Uppgifterna måste finnas tydligt i TV-tablåer både i papperstidningar och digitalt med direktlänkar till programmen. Det skulle underlätta mycket för de med egna funktionsnedsättningar men också för anhöriga och personal på till exempel gruppboenden/LSS etc.

Eftersom vi kan se i er rapport "Medieutveckling 2020 – Mediekonsumtion" att personer med funktionsnedsättningar i större utsträckning än andra hänger kvar vid vanlig TV kan tillgänglighetstjänsterna inte generellt förpassas till webben. De behöver finnas också på linjär TV. Ett förslag är att reda på mer om vem som behöver vad. Se även över befintlig teknik så att den är lätt att använda, det är till exempel fortfarande svårt att få till uppläst text på TV.

Det spelar ingen roll om bolagen uppfyller alla krav på tillgänglighet om användarna ändå inte kan hitta eller använda tjänsterna.

Kostnader och teknikutveckling utanför mediehusen?

Rapporten är baserad på enkätsvar som ger en begränsad bild av teknikutvecklingen. Vår bild är att genomförande av webbtillgänglighetsdirektivet och den påtvingade användningen av digitala möten i samband med COVID-19 har gjort att utvecklingen av tekniker och marknaden har förflyttat sig utanför de traditionella tv-kanalerna. Kommuner, universitet, myndigheter och även ideella organisationer har de senaste åren letat möjligheter att direkttexta och eftertexta innehåll. Den tekniska utvecklingen har fortsatt i olika länder men hur mycket nytta drar svenska aktörer av denna? Vi har inte resurser, men myndigheter som PTS med mer resurser borde kunna ta fram bättre underlag än de som görs när det gäller utveckling på marknaden för tillgänglighet.

Malmö stad har utvecklat en egen videospelare där man kan välja mellan olika tillgänglighetstjänster, som teckenspråk, syntolkning, undertext och uppläst text. De föreläser ofta och har tagit fram en handbok som ligger tillgänglig för fler.

Folkhälsomyndighetens direktsända presskonferenser har både direkttextning och teckenspråkstolk, medan det saknas på Regeringskansliet och SVT hade också brister under pandemin. Hur kan det vara så olika frågor sig många? En upphandlingsfråga?

Universitet och högskolor använder verktyget zoom som gör det enkelt att ansluta skrivtolkar till ett digitalt möte. Utvecklingen är förstås intressant för att pressa kostnader för den möjliggör att de som live-textar kan sitta på distans och avlösa varandra med koppling till flera sändningar. Detta påverkar krav och upphandling.

Teknikutveckling för olika tillgänglighetstjänster

Uppläst text

Genom teknik borde uppläst text enkelt kunna finnas på alla textade program. SVT har i linjär-TV (även på play men bara direkt). Det är fortfarande ganska svårt att få till och fungerar inte för alla. Appen MovieTalk spelar upp uppläst undertext till spelfilmer som har inläst (med mänsklig röst) undertext och syntolkning. Även för filmer som visas på TV, så länge som ljudfilen finns tillgänglig (MovieTalk.nu) Där finns utvecklingspotential för strömning av uppläst text med talsyntes - om ljudfiler finns är det enkelt. Finns även appen SubReader som idag spelar upp uppläst text med talsyntes på vissa biografier.

Uppläsning av annan text

Ett problem som kvarstår är tabeller och text i bild, som förmodligen blir vanligare och vanligare. Sådan text kan läsas upp när uppläst text/syntolkning görs med mänsklig röst, men det är svårare att få till när talsyntes används. Här behövs nya tjänster utvecklas. Kan vara en utmaning att kombinera uppläsning av annan text med upplästa undertexter, men ett första steg borde vara att utveckla det för program på svenska.

Program på lätt språk

Det finns idag några få program på lätt svenska. SR har Klartext. SVT har Nyheter på lätt svenska. Sen finns det program som till sin natur är på lätt svenska, vissa barnprogram och naturprogram till exempel. Men här behöver vi göra mer. Tittar man på rapporten "Medieutveckling 2020 - Mediekonsumtion" kan man se att vi i allmänhet tittar mindre på traditionell tv, men desto mer på olika streamingtjänster. Samtidigt verkar många med funktionsnedsättningar fortfarande föredra traditionell tv framför annan media.

Nu framgår det inte i statistiken vilken typ av funktionsnedsättning personerna har som föredrar vanlig TV, kanske personer med rörelsehinder inte alls ingår i den här gruppen. Kanske är det framförallt personer med kognitiva svårigheter som fortsätter se vanlig TV eftersom det är det enklaste för dem. Det här behöver man undersöka mer. Vilka tittar och vad har de för behov? Vi känner till vuxna med intellektuella funktionsnedsättningar som tittar på barnprogram för att dessa är enklare att förstå. Det är i sin ordning om de väljer det för att de uppskattar innehållet, men inte i sin ordning om det beror på att det inte finns alternativ. Vi ser att det finns behov av fler program på lätt språk.

Behov av att undersöka marknad och kompetens för tillgänglighetstjänster

Vem ansvarar för att de som undertextar, teckenspråktolkar och syntolkar har rätt kompetens och har tillgång till teknik? För teckenspråkstolkar finns utbildning på Stockholms universitet. Annars är det Folkhögskolor som utbildar till exempel syntolkare (Fellingsbro folkhögskola).

Utbildningen av skrivtolkar och undertextare är begränsad till Södertörns folkhögskola. Vi har samarbetat med dem under 2020 och försökt hitta lösningar på teknikutmaningar. De flesta använder gamla programvaror. Ansvarig kursledare berättar att det finns en resursutmaning genom att de saknar lämplig programvara för skrivtolkning / direkttextning. Den främsta aktören på marknaden har en egenutvecklad programvara som andra inte har tillgång till. På

tolkcentraler runt om i landet verkar det vara väldigt olika kunskap och förberedelser för att möta behoven av distanstolkning.

En vidare undersökning av marknaden för såväl programvaror som tjänsteleverantörer skulle behövas. Vi har inte resurser, men genom omvärldsbevakning och sociala medier kan vi se flera trender i linje med internationella erfarenheter att utbudet ökar och kostnader sänks när efterfråga ökar.. Sveriges kommunikatörer har utvecklat app för textning i mobilen. Gratisprodukten textamig.se som tagits fram ideellt av Peter Krantz verkar användas av många i offentlig sektor som ett första underlag som de utgår från innan förbättring. Flera små aktörer verkar erbjuda undertextning, men svårt att få bild av utbudet och kostnaderna i relation till andra länder. Hade varit intressant med jämförelser och analys. Branschföreningar och yrkesutbildningar borde ha uppgifter om det svenska läget. Men troligen kommer det även nya aktörer som inte är yrkesutbildade i större utsträckning.

Frågan om kvalitet blir allt viktigare när utbudet ökar. Vi har hört klagomål från studenter på högskolan när det gäller textning. Kritiken mot de automatiserade försöken sprider sig på sociala medier istället för samarbeten och samordning som vi pläderat för. Kunskapen är fragmenterad även om intresset ökar. En utmaning är att det saknas förankrade kvalitetsdiskussioner, där såväl användare som bransch och beställare samverkar. En utmaning är olika behov hos användare.

Funktionsrätt Sverige arbetar med internationell standardisering om tillgängliga medier. Men i Sverige är det olika aktörer som tar fram sina riktlinjer, [branschföreträdare för undertextning](#) till exempel.

Forskning saknas och internationellt samarbete är mycket begränsat och intresset verkar saknas. Vi som är ideella aktörer med bara några få anställda i organisationerna, försöker hänga med så gott det går. Dyslexiförbundet deltar i EU-projektet [Easit](#) som drivs av Europas mest framstående medieforskare i Spanien. Projektet arbetar bland annat med att ta fram undervisningsmaterial för hur man till exempel ska göra undertexter och syntolkning på lätt språk och även lite om hur man gör audiovisuell journalistik enklare. Det bygger även på intervjuer med användare och kopplas till forskare.

Funktionsrätt Sverige är med i Lead-me ett så kallat [COST-projekt](#), men mest som omvärldsbevakning för det fanns inga svenska aktörer som var intresserade av att delta (det är en plattform för samarbete), antagligen är frågan lågt prioriterad. Det behövs mer samlat lärande, nu finns en del facebookgrupper där man delar erfarenheter men inte inom tv-branschen så vitt vi känner till.

Kostnad för "tillsyn" är en aktuell fråga. Det som i Sverige kallas tillsyn och i USA enforcement sker på olika sätt. Vi menar att kostnaderna kan minska med ökad transparens och att man faktiskt använder sig av de tydliga avskräckande rättsmedel som finns. Men vi ser en ökad tendens till "främjande" "dialog" och "kommunikation" - att hjälpa de som gör fel och att myndigheter vill att medborgare ska tipsa dem istället för att lämna in klagomål som det ofta finns begränsat med tid att hantera. Detta gäller generellt inom i princip alla områden utom möjligen GDPR och ibland även när medborgare (oavsett om det beror på en krånglig blankett eller svåra regelverk har av misstag lämnat felaktiga uppgifter). Det här är inte effektivt för någon.

När det gäller webbtillgänglighet finns ett lärande exempel från Norge och USA när SAS hade en otillgänglig e-handelswebb. Medan den [norska myndigheten](#) hotade med böter, hann [USA:s transportdepartement](#) utfärda böter med löfte om rabatt om sidan åtgärdades skyndsamt. Detta offentliggörs snabbt, för att avskräcka.

Vi tror att automatiserad oberoende granskning som nämns i Spanien kommer utvecklas, men kombinerat med kvalitetsgranskning. När det gäller övervakning av just tillgängliga medier finns en äldre [forskningsrapport](#). Men vi vet att det pågår forskning och utveckling i Spanien, Portugal och internationellt inom W3C, när det gäller automatiserad övervakning av webbtillgänglighet som stöd i övervakning eller "tillsyn".

För flera år sedan besökte vi Serbien som beskrev en betydligt billigare metod. De samarbetade med yrkesutbildningar på universitet och högskola för att granska webbplatser, vilket ju även bidrog till kunskap inom utbildningarna. Vi har också sett länder som Polen som använt **strukturfonderna för finansiering** av omfattande statligt program för tillgänglighet inom olika områden. Frågor som inte diskuteras i Sverige.

För att tillgängliga medier ska bli en verklighet behöver innehållsleverantörer integrera tillgänglighet genom universell utformning i sin organisation. [BBC](#) har länge varit en förebild. De säger att de är till för alla, alltså är tillgänglighet en självklarhet.

Behov av jämförande övervakning i Europa

Den senaste rapporterna som vi hittat från [EPRA om tillgänglighet kommer från 2019](#). På EU-kommissionen tycks de tjänstepersoner som kände till frågorna ha slutat, och vi saknar inbjudan till EU-kommissionen för uppföljning av artikel 7 i AV-direktivet som vi tidigare medverkat i. Vi kan inte heller se att det finns några indikatorer för tillgänglighet som följs upp av [European Audiovisual Observatory](#), trots att vi blev tillfrågade om några förslag för flera år sedan. Vi saknar

också information om hur [ERGA](#) kommer att ta sig an sitt uppdrag som rör tillgänglighet, så vitt vi har sett har inget nytt hänt sedan MPRT tog [initiativ om tillgänglighet 2016](#). [EBU:s rapport om tillgänglighetstjänster från 2019](#) har redan några år på nacken. [EBU:s rapport om COVID-19](#) har några träffar om tillgänglighet – givetvis blir tv:n oerhört central när människor är isolerade mer än vanligt.

Vi ser behov av återkommande uppföljningar och en bredare studie om tillgänglighet innan reviderade lagstiftningsåtgärder får effekt så att det finns goda möjligheter att se till effekter i uppföljning. Vi tror att det är viktigt att säkerställa tillgänglighetskompetens på EU-kommissionens enhet som arbetar med AV-direktivet för att det ska ske. Kunskap och erfarenheter kan öka när ett Europeiskt resurscenter "AccessibleEU" ska inrättas 2022 i enlighet med EU-kommissionens förslag till en [Europeisk funktionsrättsstrategi](#). Rådet väntas anta strategin formellt under det nuvarande portugisiska ordförandeskapet.

Avslutningsvis vill vi betona att vår utgångspunkt är, som vi alltid har hävdat, att personer med behov av tillgänglighetstjänster ska ha tillgång på lika villkor oavsett plattform. Det är viktigt att se till mer än kvantitativa mått.

Vi hänvisar också till våra olika remissyttranden i frågorna som rör tillgängliga medier och betonar att det finns en stark utveckling kring kognitiv digital tillgänglighet som vi tolkar det kan tolkas in i nya formuleringar i direktivet för audiovisuella medietjänster.